

COLLOQUIUM BIBLICUM LOVANIENSE
od 27. do 30. srpnja 1999.

Adalbert REBIĆ, Zagreb

Sažetak

Od 28. do 30. srpnja u Louvainu je održan 68. međunarodni simpozij starozavjetnih bibličara egzegeta. Simpozij je organizirao i sponzorirao Katolički univerzitet u Louvainu (Belgija). Tema simpozija bila je *Knjiga Postanka*. Prisutno je bilo šezdesetak bibličara egzegeta iz Europe, SAD-a, JAR-a i Izraela. Rad simpozija odvijao se na tri razine: glavna plenarna predavanja, rad u seminarima i kratki izvještaji. Na kraju simpozija upriličena je plenarna rasprava oko »okruglog stola« o temi simpozija. Predavači, glasoviti egzegeti (kao G. I. Davies, M. Vervenne, J. L. Ska, Th. L. Brodie, A. de Pury, G. Fischer, D. M. Carr i mnogi drugi), obradili su sva važnija egzegetska i teološka pitanja koja se tiču *Knjige Postanka*: *Knjiga Postanka* i rana povijest Izraela, teorija izvora iz kojih je *Knjiga Postanka* nastala (teorija i kriza teorije), ciklus o Abrahamu, ciklus o Jakovu, ciklus o Josipu, rod kao egzegetski kriterij, *Knjiga Postanka* kao dijalog, paralele između *Knjige Postanka* i izvješća o Mojsiju (*Knjiga Izlaska*). Glavnih plenarnih predavanja bilo deset, a kraćih referata dvadeset šest. Njima su predavači iznijeli sve vidove egzegeze *Knjige Postanka*: izazovi, rješenja, krize, mogućnosti... S hrvatskog jezičnog područja u *Kolo-kvijumu* su sudjelovali Nikola Hohnjec i Adalbert Rebić, profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu.

Simpozij je otvorio André WÉNIN, dekan Katoličkog univerziteta u Louvainu (KUL, Belgija), uz kratki referat o »pitanju ljudskosti i jedinstva Knjige Postanka«. U *Post* postoje različiti odnosi koji strukturiraju ljudski svijet: odnosi između muškarca i žene, između roditelja i djece, bliže i dalje rodbine... U tim odnosima, svakodnevnim i banalnim, događaju se korjeniti izbori o kojima ovisi budućnost svakog od čimbenika u igri, pa i sama budućnost svijeta koji je Elohim stvorio. Tako je *Post* kao ogledalo u kojem čitatelj može promatrati svoju vlastitu sudbinu da bi bolje shvatio »mehanizme« koji »oduvijek« imaju bitnu ulogu bilo u izgradnji bilo u razaranju čovjekovoga svijeta. A. Wénin je istaknuo strukturu čovjekove naravi: želje, ljubomore, rivalstvo, takmičenje, ulogu dobra i zla, činjenicu obraćenja koje je djelo Božje. Abraham je otac židovskog naro-

da, čovjek vjere i nadanja, uzor vjernika. Jakov je pastir koji oslobađa od svakoga zla. Josip je paradigma opraštanja i pomirenja, čovjek u kojem je prebivao Duh Božji (Post 41,38).

Graham I. DAVIES iz Cambridgea (Engleska) razlagao je temu »Geneza i rana povijest Izraela«. Pitanje povjesnosti biblijskih događaja opisanih u *Knjizi Postanka* razložio je u svjetlu objavljenih djela tijekom XX. stoljeća, ističući zaključke najpoznatijih biblijskih stručnjaka i stručnjaka povijesti Starog istoka: Albrecht Alt (*Der Gott der Väter*, 1929.), H. Gunkel (*Genesis*, 1901.), H. Gressmann (*Sage und Geschichte in den Patriarchenerzählungen*, 1910.), Julius Wellhausen (*Prolegomena zur Geschichte Israels*, 1883.), W. F. Albright (*The Archaeology of Palestine and the Bible*, 1932.), C. H. Gordon (*The Story of Jacob and Laban in the Light of the Nuzi Tablets*, 1937.), F. M. Cross (*Yahweh and the God of the Patriarchs*, 1962.), O. Eissfeldt (*El and Yahweh*, 1956.), M. Noth (*Geschichte Israels*, 1950.), T. L. Thompson (*The Historicity of the Patriarchal Narratives*, 1974.; *The Origin Tradition of Ancient Israel*, 1987.), W. G. Dever i W. M. Clark (*Israelite and Judaeon History*, 1977.), K. A. Kitschen (*Ancient Orient and OT*, 1966.), M. J. Selman (*Comparative customs and the Patriarchal Age*, 1980.), M. Köckert (*Vätergott und Väterverheissungen*, 1988.), H. Vorländer (*Mein Gott. Die Vorstellungen vom persönlichen Gott im Alten Orient und im AT*), L. Schmidt (*Eine radikale Kritik an der Hypothese von Vätergott und Väterverheissungen*, 1989.), E. Otto (*Jacob in Sichem*, 1979.), P. K. McCarter (*The Historical Abraham*, 1988.). Ovaj podugački popis pisaca i njihovih djela s njihovim tezama predstavlja ohrabrenje onima koji žele i ubuduće raspravljati o povijesnim pitanjima Knjige Postanka. Dakako, morat će biti vrlo oprezni u pogledu iznašanja teza. Predavač je pokazao koliki je posao i trud učinjen samo tijekom XX. stoljeća u odnosu na istraživanje povjesnosti biblijskih izvještaja o događajima iz razdoblja patrijarha. Nakon svega, mnoga su pitanja još neodgovorena: odnos nomadskog društva i drugi tipovi društava na Starom istoku, pouzdanost usmenih predaja, arheološki podaci, odnosi među pojednim etničkim skupinama na području Plodnog polumjeseca, veza između Abrahama, Izaka i Jakova. To su pitanja na koja će tek budući istraživači moći odgovoriti. Predavač izražava potrebu daljnjeg egzegetskog, kritičkog, literarnog istraživanja biblijskih tekstova. Arheološki nalazi iz ranog brončanog razdoblja i iz željeznog razdoblja imaju važnu ulogu u proučavanju biblijskih izvještaja.

Posebno izlaganje posvećeno je Post 1,1-2,4: »The Compositional Texture of the Priestly Overture to the Pentateuch«. Održao ga je Marc VERVENNE, profesor egzegeze Saroga zavjeta na KUL (Louvain, Belgija). Predavač je posvetio pozornost redakcijskom pothvatu Post 1,1-2,4. *Post* sadrži temeljne vjerske poglede koje susrećemo u Petoknjžju. *Post* je divno književno djelo ljudske

mašte koje je stvorilo drevno izraelsko društvo da bi ponudilo razumijevanje ljudskog života i utemeljilo ga u Božjim planovima. I danas je Post jedna od najčitanijih knjiga ne samo među stručnjacima nego i među običnim ljudima. Predavač raščlanjuje mehanizme i dinamički proces biblijskog teksta u njegovu povijesnom kontekstu nastajanja (redakcija). Redakcija Post 1-3 tako je složena kao što je u Novom zavjetu složena redakcija sinoptičkih evanđelja (Nicholson, *The Pentateuch in the Twentieth Century: The Legacy of Julius Wellhausen*, 1998.). Predavač analizira upravo tu složenost i pokušava dati rješenja. Dotiče se i teze da je Post 1,1-2,4 raniji (da je vrt u Edenu nastao pod utjecajem mudrosne književnosti poslije babilonskoga sužanjstva) nego Post 2,4-3,24 te dokazuje da to nikako ne može biti točno.

Abrahamovu ciklusu posvećeno je posebno predavanje. Održao ga je Jean-Louis SKA SJ (PIB, Rim, Italija): »Essai sur la nature et la signification du cycle d'Abraham (Gen 11,27-25,11)«. Post 11-25 ima vrlo složenih tekstova kao npr. Post 14 i 15. To je niz kratkih izvješća koja imaju vlastito jedinstvo, ali su ipak međusobno različiti po sadržaju i po stilu pripovijedanja. Teško je pronaći crvenu nit koja objedinjuje te različite prizore. Ciklus Jakovljeve povijesti je u sebi mnogo čvršće povezan, nego Abrahamov ciklus. A Josipov je ciklus u sebi još povezaniji. Abrahamov je ciklus značajan po svojoj teološkoj zamisli: on ima nekoliko sasvim teoloških tekstova: Post 12,1-3; 15,1-21; 17,1-27; 18,16-33, a da druge ni ne spominjemo (npr. Post 13,14-17 ili 22,15-18) koji prekidaju pripovjedačku nit ciklusa. Ovaj ciklus nema linearne usmjerenosti nego se vrti oko središnje osobe, Abrahama. Predavač pokušava pokazati ima li ipak objedinjujuća nit koja bi sva ta izvješća u Abrahamovu ciklusu (Post 12-25) povezala. Razlaganje je sinkronističko i dijakronističko. Izvješća u Post 12-25 nastala su kao komentari najstarijih predaja.

Gospođa Irmtraud FISCHER (profesorica egzegeze Staroga zavjeta na Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Bonnu (Njemačka) obradila je temu »Rod kao egzegetski kriterij«: »Das Geschlecht als exegetisches Kriterium«. Društvo je drevnog Izraela bilo patrijarhalno, što znači da žene i djeca nisu imali iste mogućnosti i prava kao muškarci. Nisu jednako kao i muškarci mogli oblikovati kulturu, imati udjela na ekonomskim resursima, te odlučivati u javnom političkom životu. Biblijski su tekstovi u *Post* uglavnom opisani iz muške perspektive. Sukladno s tim izvješća su odraz muškarčeva mentalnog sklopa: dihotomijski mentalni sklop, muškarac misli u dijelovima koji se među sobom suprotstavljaju pa prema tome ne mogu biti shvaćeni kao upotpunjujući tekstovi cjeline... Stoga je potrebno da žene prionu uz analizu biblijskih tekstova da bi razlučile ono što je tipično muškarčevo gledanje, a što bi moglo biti i gledanje žene. I žene su naime imale neku makar podređenu ulogu u društvu drevnoga Izraela. Predlaže da treba posvetiti posebnu pozornost ženama u ciklusu Abrahama, Iza-

ka i Jakova (Sara, Hagara, Rebeka, Rahela, Tamara ...). Predlaže da bi bilo u pogledu drevne povijesti Izraela bolje govoriti o praroditeljima (*Erzelternerzählungen*) nego o patrijarsima (*Patriarchenerzählungen*).

Zanimljivo je predavanje imao Thomas L. BRODIE iz Dublina (Irska). On je govorio o Postanku kao dijalogu: »Genesis as Dialogue: Diptych as a Key to Narrative Unity and Meaning«. Već polazeći od prvih poglavlja Post 1,1-24 i Post 2,4-3,24 predavač pokazuje kako se cijela Knjiga Postanka sastoji od mnoštva (ukupno 26) diptiha: jedan tekst se poklapa s drugim. Već u biblijskoj prapovijesti (Post 1-11) ima šest takvih diptiha: dva izvješća o stvaranju (1,1-2,24), dva izvješća o grijehu (2,25-4,16), dvije genealogije (4,17-5,32), dva opisa potopa (6,1-9,17) i tako dalje. Struktura diptiha je ključ za razumijevanje poruke: diptih je odraz dijaloškog načina izvješćivanja, slično kao što to biva u paralelizmima (sinonimski, antitetički, sintetički paralelizam) u psalmima. Različite se zgrade opisuju »licem uz lice« (side-by-side), *per juxtapositionem*. Predavač je svoje izlaganje zaključio humorom: Zemlja nije ravna; ona je okrugla. Geneza nije ravna, ona nije linearna, ona je u diptisima, na neki način dijaloška. I kao što je činjenica da je Zemlja okrugla bitna za Zemlju tako je i dijaloška narav Geneze bitna za Genezu.

Johann COOK, egzeget iz Stellenboscha (Južnoafrička Republika) govorio je o »Septuaginti Knjige Postanka«. Ukazao je na to kako je važno proučavati Septuagintu, grčki prijevod hebrejske Biblije. Ona je katkad dopunjujuća izvornom tekstu, razjašnjuje izvorni tekst ... Septuaginta odražava helenistički mentalni sklop; ona je važan religijski dokument.

Dva su naredna predavanja bila posvećena dvama ciklusima u Knjizi Postanka. Albert DE PURY sa ženevskog Teološkog fakulteta (Švicarska) razlagao je »Jakovljevi ciklus«, a Georg FISCHERIZ iz Innsbrucka (Austrija) »Josipov ciklus«. A. de Pury uzima u svoje razmatranje nove teze o nastanku Knjige Postanka kakve su iznijeli npr. J. Van Seters (*Confessional Reformulation in the Exilic Periods*, 1972.), Thomas Römer (*Israels Väter*, 1990.), Martin Rose (*Deuteronomist und Jahvist*, 1981.) koji pretpostavljaju da Jahvist uopće ne potječe iz Salomonova vremena (10. st. pr. Kr.), nego pet stoljeća kasnije, iz vremena poslije babilonskog sužanjstva. Predavač je osim ove trojice uzео u obzir još barem desetak drugih važnih autora i pokazao da uza svu problematičnost i složenost izvještaja ipak treba Jakovljevi ciklus pribrojiti ranijem vremenu. A. de Pury to dokazuje na temelju analize svećeničke predaje i osobito Hošeina teksta (Hoš 12). Kao treći parametar uzima činjenicu da je tradicija o Jakovu prisutna i u opisima Mojsijeva djetinjstva i mladosti. Treba zaključiti da je Jakovljevi ciklus iz Jahvističkog izvora vrlo star. Georg Fischer je pak pokazao u svom izlaganju o Josipovu ciklusu Josipa kao »model pomirenja«: »Die Josefsgeschichte als Modell für Versöhnung«.

David M. CARR, New York (USA) govorio je o Knjizi Postanka u odnosu na povijest Mojsijevu: »Genesis in Relation to the Moses Story: Diachronic and Synchronic Perspectives«. On izlaže tezu da glavnina literarno-kritičkog gradiva u pred-svećeničkom izvoru nije satkana od J i E ili čak od ranijeg-D i ranijeg gradiva, nego je u pred-P izvoru to gradivo bilo spojeno između povijesti o Mojsiju i ranijeg oblika Knjige Postanka.

Niz drugih pitanja iz Knjige Postanka razrađeno je u dvadeset šest kratkih referata koji su bili izgovoreni u sedam prostorija, po temama: Općenito o Knjizi Postanka; Postanak 1; Post 2-4; Rebeka; Abrahamov ciklus; Jakovljevi ciklus; Josipov ciklus; Josipova povijest...

Radili smo u četiri seminara, podijeljeni po jezicima (nizozemski, engleski, francuski i njemački). Tako smo npr. u njemačkom seminaru raspravljali o teoriji izvora (*Quellenscheidungstheorie*: izazovi, problemi, rješenja) i to na uzorku teksta izvješća o potopu (Post 6-9).

Na općoj se diskusiji raspravljalo o problemima koji su iskrsnuli iz raznih predavanja.

Takav zajednički skup stručnjaka iste struke od iznimne je važnosti. Dobro je da profesori ne samo izlažu misli svojim studentima, nego i da sami sjednu u klupe i slušaju izlaganja drugih, katkad boljih stručnjaka.